

Prof. UW dr hab. Józef Tymanowski

Warszawa, 7 marca 2016 r.

Kierownik Zakładu ESS w Instytucie Europeistyki

WDiNP UW

Ocena

Rozprawy habilitacyjnej oraz całości dorobku naukowego

Dra Kazimierza Borkowskiego

1. Uwagi wstępne, informacje ogólne o kandydacie

Dorobek naukowy dra Kazimierza Borkowskiego sytuuje Go wśród nowoczesnych badaczy zagadnień politologicznych i stosunków międzynarodowych. Interesujące poznawczo są Jego studia i opracowania dotyczące: 1) miejsce Polski w polityce zagranicznej Ukrainy, 2) problemy dwustronne w stosunkach Polski i Ukrainy w ujęciu politycznym i historycznym, 3) polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Ukrainy w stosunku do Wspólnoty Niepodległych Państw, 4) rola NATO i Unii Europejskiej w kształtowaniu polityki zagranicznej Ukrainy, 5) rola organizacji międzynarodowych w kształtowaniu bezpieczeństwa w Europie,

Życiorys Habilitanta przekonuje, że jest On starannie przygotowany do realizacji i podejmowania wyzwań naukowo-badawczych oraz dydaktycznych i organizacyjnych. Jest absolwentem Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończył w 1988 roku. W 2001 roku obronił pracę doktorską nt. „Społeczeństwo Tomaszowa Mazowieckiego w latach 1918-1939”, wykonaną pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Kazimierza Przybysza.

Habilitant posiada bardzo znaczące doświadczenie organizacyjne. W latach 2007 – 2011 pełnił obowiązki kierownika Podyplomowych Studiów Bezpieczeństwa Wewnętrznego Administracji Samorządowej i Zarządzania Oświaty. Jest również członkiem redakcji czasopisma naukowego „Polityka i Bezpieczeństwo”, wydawanego od 2010 roku przez Instytut Stosunków Międzynarodowych Filii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Piotrkowie Trybunalskim. W okresie 2003 – 2014 pełnił funkcje zastępcy Dyrektora Instytutu Stosunków Międzynarodowych. Od 1996 roku do chwili obecnej jest członkiem Komitetu Organizacyjnego Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym. Jest także od 2015 roku członkiem Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich a od 1991 członkiem Polskiego Towarzystwa Studiów Politycznych.

Za osiągnięcia w działalności dydaktyczno-wychowawczej był wielokrotnie odznaczany m.in. w 2002 roku Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz Złotym Krzyżem Zasługi w 2014 roku przez Prezydenta RP.

2. Uwagi dotyczące dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta

Habilitant w okresie 1990 – 1993 pracował w charakterze nauczyciela przedmiotu „Wiedza o Społeczeństwie” w Szkole Podstawowej nr 3 w Tomaszowie Mazowieckim. W latach 1994-1996 był nauczycielem przedmiotu historii współczesnej oraz wiedzy o społeczeństwie w Technikum Samochodowym w Tomaszowie Mazowieckim, gdzie jednocześnie grupę wybranych uczniów przygotowywał do udziału w Olimpiadzie Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym. Należy docenić doświadczenie dra K. Borkowskiego, który pracował zarówno w szkole podstawowej, jak i średniej, co też w znaczący sposób mogło i powinno wzbogacić jego osobowość badacza- pedagoga i organizatora pracy naukowo-dydaktycznej.

W latach 2002-2003 był autorem programu kształcenia w ramach konwersatorium w Instytucie Nauk Politycznych WDINP UW dla studentów od II do V roku z następujących przedmiotów: „Siły Zbrojne w RP po 1989 r. – zadania polskich żołnierzy w misjach pokojowych”, „Strategie Bezpieczeństwa RP” oraz „Strategie Obronności RP”.

W październiku 2003 roku rozpoczął pracę na stanowisku adiunkta w Akademii Świętokrzyskiej (od 2011 roku Uniwersytet Jana Kochanowskiego) w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalskim w Instytucie Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Filologiczno – Historycznym. Przedmiotem jego zainteresowania dydaktycznego były następujące przedmioty: *Wstęp do nauki o państwie, Współczesne ideologie i doktryny polityczne, Systemy polityczne, Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa państw WNP, Podstawy wiedzy o bezpieczeństwie, Systemy religijne współczesnego świata, Wiedza o państwie i prawie, Współczesne systemy polityczne, Komunikacja w dyplomacji, Cele i zadania civil militarii cooperatio, System polityczny RP*. To pokazuje, że Habilitant jest doświadczonym dydaktykiem, którego wiedza była i jest przydatna również w działalności naukowej.

Ponadto w ramach Podyplomowych Studiów z Administracji Samorządowej i Zarządzania Oświatą prowadził wykłady z następujących przedmiotów: Administracja Unii Europejskiej, Europejska Karta Samorządu Terytorialnego. W ramach powyższych studiów podyplomowych Habilitant był promotorem 86 prac dyplomowych i 32 recenzji prac.

Tematyka prowadzonych zajęć dydaktycznych Habilitanta była ściśle powiązana z jego zainteresowaniami naukowymi w tamtym okresie. Od 2008 roku jest opiekunem naukowym

Naukowego Koła Studenckiego – „Młody Samorządowiec”. W ramach działalności Koła Habilitant zainicjował: współpracę z urzędami Miasta i Gmin (Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, Opoczno, Rawa Mazowiecka oraz Inowódz); organizację konferencji naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, m.in. uczestnictwo na międzynarodowej konferencji zorganizowanej na Podkarpackim Narodowym Uniwersytecie im. Wasyła Stefanyka w Iwano-Frankowsku; cykl imprez poświęconych republice Mołdawii – „Spotkania z Mołdawią”, której trzecia edycja odbyła się w dniach 11.04.2013 – 13.04.2013 roku w Filii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Piotrkowie Trybunalskim.

Habilitant odbył staż naukowy w charakterze wykładowcy w Instytucie Historii, Politologii i Stosunków Międzynarodowych na Podkarpackim Uniwersytecie Narodowym im. Wasyła Stefanyka w Iwano – Frankowsku na Ukrainie w okresie 24.03.2014 r do 12.04.2014 r.

Bardzo istotne dla rozwoju naukowego Habilitanta jest jego udział w krajowych(10) i międzynarodowych(15) konferencjach naukowych podczas których brał aktywny udział w roli referenta.

Habilitant prowadzi, na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalski, seminaria licencjackie i magisterskie, poświęcone takim zagadnieniom, jak: Polityka zagraniczna Wspólnoty Niepodległych Państw, problematyka funkcjonowania Unii Europejskiej, współpraca globalna a bezpieczeństwo, międzynarodowe i wewnętrzne aspekty członkostwa Polski w NATO, problematyka stosunków Polski i Ukrainy. W ramach prowadzonych seminariów wypromował 103 licencjatów i 76 magistrów. Był też recenzentem 113 prac licencjackich i 87 prac magisterskich.

3. Działalność naukowo-badawcza

Głównym obszarem działalności naukowej Habilitanta jest *miejsce Polski w polityce zagranicznej Ukrainy*. Problematyce tej poświęcił większość swoich artykułów, które powstały po uzyskaniu tytułu doktora. Jego dorobek w tym zakresie obejmuje 6 monografii oraz 7 rozdziałów w pracach zbiorowych. Nie jest to dorobek imponujący, ale jakość opisanych i poddanych analizie problemów badawczych stanowi o jego dojrzałości- badacza i uczonego.

Po 1991 roku zaczęto, zarówno wśród ludzi nauki, jak i praktyków politycznych, zastanawiać się, jak potoczą się losy Ukrainy, która pod względem kulturowym, geopolitycznym i gospodarczym była uzależniona od Federacji Rosyjskiej. Zarówno wśród elit rosyjskich, jak i znacznej części ukraińskich, dominował pogląd, że Rosja nie pozwoli na ukształtowanie suwerennej Ukrainy, która mogłaby osłabić stabilność i siłę państwa rosyjskiego. Z drugiej strony przemiany systemowe, zapoczątkowane w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, po 1991 roku dawały nadzieje i możliwość budowania podmiotowości. Państwa te po długim okresie „zimnej wojny”, w którym pozbawione były suwerenności, mogły wreszcie samodzielnie kierować się swym interesem narodowym. Polska w suwerennej i niepodległej Ukrainie dostrzegła szansę dla budowania przestrzeni

bezpieczeństwa, stabilności i rozwoju w Europie Wschodniej. Dlatego dla polskiej polityki bezpieczeństwa było istotne w jakim kierunku rozwoju podążać będzie Ukraina. Ukraina znajduje się w układzie dwukierunkowym – między Wschodem a Zachodem. Zarówno Unia Europejska, jak i Federacja Rosyjska są dla Ukrainy ważnymi punktami odniesienia, przy czym wybór przez Ukrainę zachodniej drogi rozwoju ma dominujący wpływ na stabilność i bezpieczeństwo Polski, jak i całego kontynentu europejskiego.

Dlatego podjęcie tak znaczącego tematu badań przez Habilitanta ma bardzo istotne znaczenie zarówno dla nauki, jak i praktyki politycznej, aby móc odpowiedzieć czy jest możliwe budowanie systemu demokratycznego w państwie postradzieckim. Ponadto dla procesów badań Europy Wschodniej istotne jest czy rewolucje 1989-1991 w Europie Wschodniej były antykomunistycznymi ruchami demokratycznymi, czy antyradzieckimi ruchami nacjonalistycznymi?. W drugim przypadku możliwy jest powrót autorytarnych reżimów nacjonalistycznych w niektórych krajach Europy Wschodniej. Zagadnienie to jest bardzo istotne z punktu widzenia polskiej racji stanu. Odbudowa systemów autorytarnych na obszarze państw Europy Wschodniej byłaby poważnym wyzwaniem i zagrożeniem dla Polski.

Przedmiotem badań Habilitanta jest przede wszystkim polityka zagraniczna Ukrainy, po „pomarańczowej rewolucji”, we wzajemnych relacjach z państwami Wspólnoty Niepodległych Państw, Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych. Habilitant z powodzeniem podjął się zadania, jakim była analiza roli Polski we wspieraniu procesów przemian demokratyzacji na Ukrainie, których efektem ma być przystąpienie jej do Unii Europejskiej.

Tematyce tej Habilitant poświęcił cykl artykułów, które korespondują z głównym obszarem zainteresowania, jakim jest *Miejsce Polski w polityce zagranicznej Ukrainy*. Należą do nich: *Polska w polityce zagranicznej Ukrainy* [w:] Przykarpacki Uniwersytet Narodowy, Iwano-Frankiwnsk 2013; *Polsko-ukraińska droga do demokracji po 1990 r.* [w:] Bezpieczeństwo obszaru poradzieckiego, Warszawa 2011; *Kształtowanie się demokracji na Ukrainie po uzyskaniu niepodległości* [w:] Marczeńska – Rytko M. (red.) Stan i perspektywy demokracji bezpośredniej we współczesnym świecie, Lublin 2011; *Współpraca Polski z Ukrainą na rzecz bezpieczeństwa* [w:] Szczurek T (red.), Militarne i niemilitarne aspekty bezpieczeństwa Polski w Unii Europejskiej, Warszawa 2014; *Polskie inicjatywy w ramach Partnerstwa Wschodniego* [w:] Legucka A. (red.), Polska prezydencja wobec wyzwań współczesnej Unii Europejskiej, Warszawa 2012.

Habilitant analizował także miejsce Ukrainy na współczesnej scenie międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem relacji polsko-ukraińskich i stosunków na linii Unia Europejska – Ukraina oraz Ukraina – NATO. Badania w tej dziedzinie prowadził we współpracy z zespołami badawczymi z Polski i Ukrainy, których wyniki prezentował na wielu krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych.

Przedmiotem zainteresowań Habilitanta są również problemy dotyczące przemian systemowych wybranych państw. Efektem jego aktywności w tym obszarze była książka nt. „

Systemy polityczne wybranych państw świata", Piotrków Tryb., 2013 r., ss.145. Bardzo dobrze opracowana i niezwykle przydatna zarówno dla studentów, jak i osób zajmujących się tymi ważnymi zagadnieniami.

Kolejnym kierunkiem zainteresowań naukowo-badawczych Habilitanta jest rola organizacji międzynarodowych w kształtowaniu bezpieczeństwa europejskiego. Habilitant skupił się tu przede wszystkim na dwóch organizacjach: NATO i Unii Europejskiej, którzy są głównymi aktorami bezpieczeństwa międzynarodowego. Efektem jego zaangażowania są następujące artykuły: „Współpraca Polski z Ukrainą na rzecz bezpieczeństwa” [w:] Szczurek T. (red.), *Militarne i niemilitarne aspekty bezpieczeństwa Polski i UE*, Warszawa 2014; *Polska i Ukraina w relacjach transatlantyckich* [w:] Tymanowski J.(red.) *Polityka zagraniczna państw Europy Środkowej i wschodniej na przełomie XX i XXI wieku. Ujęcie geopolityczne*, Warszawa 2013. Autor w swoich analizach, dotyczących tych zagadnień, przekonuje, „że spoiwem i integratorem w budowaniu wzajemnej przyszłości w Europie jest wspólna historia oraz wspólne uwarunkowania historyczne oparte na korzeniach, regionalnej tożsamości i sąsiedztwie”. Nie mogę zgodzić się z taką tezą, choć rozumiem, że z pozycji historyka takie podejście jest zasadne, ale bardzo wybiórcze. Habilitant nie uwzględnił tu kształtowanego od pokoleń w Europie systemu aksjologicznego, który jest „fundamentem” cywilizacji europejskiej. Ponadto bardzo istotne, jeśli nie dominujące, są interesy ekonomiczne/gospodarcze państw europejskich. Rozumiem jednak, że proces kształtowania bezpieczeństwa europejskiego nie był dla Habilitanta priorytetem w badaniach.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Przedłożona do zrecenzowania rozprawa habilitacyjna dra Kazimierza Borkowskiego nt. „*Miejsce Polski w polityce zagranicznej Ukrainy*”, Piotrków Trybunalski 2014, ss.293. potwierdza dużą wiedzę, pasję, fascynację i swobodę, z jaką porusza się w trudnych często kontrowersyjnych problemach dotyczących tematu pracy.

Pisanie o miejscu Polski w polityce zagranicznej Ukrainy po 1991 roku jest poważnym wyzwaniem dla Autora z kilku ważnych powodów. Po pierwsze, ze względu na temat, a ściślej jego bliskość z wydarzeniami będącymi „materią” badań, co może utrudnić dystans Autora do analizy i oceny skuteczności i jakości polityki zagranicznej Polski i Ukrainy. Sam Habilitant podkreśla we Wstępie, że „Nie bez znaczenia jest sprzężenie istnienia niepodległej Ukrainy dla utrwalania niepodległości Polski (paradygmat Zbigniewa Brzezińskiego: *Polska i Ukraina to główne regiony rozdzielające Niemcy i Rosję, dwa narody, które odegrały historyczną rolę w geopolityce europejskiej*), co dla geostrategicznego układu sił oznacza wspieranie wyborów politycznych zakładających rozwiniętą współpracę z państwami – członkami Unii Europejskiej i NATO w docelową integrację z euroatlantyckimi strukturami”. Po drugie, ze względu na szczególną atrakcyjność i ważność tematyki, co sprawia, że na polskim rynku wydawniczym istnieją liczne opracowania poruszające, ale nie wyczerpujące

kwestie zawarte w rozprawie habilitacyjnej. Po trzecie, niedostępność do materiałów archiwalnych może rodzić wątpliwości co do jej jakości ekspertyzowej i eksplanacyjnej. W mojej ocenie Habilitant sprostął wyzwaniu przedstawiając pracę kompetentnie i ze znawstwem problematyki, napisaną o wyważonych ocenach.

Habilitant słusznie podkreśla we *Wstępie*, że „obszar analiz problemowych zaprezentowanych w niniejszej pracy należy do szczególnie złożonych, ale i zarazem interesujących pod względem konstruowania tła uwarunkowań i mechanizmów relacji (projekt –przebieg realizacji –efektów) Ukrainy i jej związków ze strukturami unijnymi, NATO, Polską i Rosją. W podjętej procedurze badawczej za punkt wyjścia przyjęto konieczność całościowego zidentyfikowania problemu poprzez przeprowadzenie jak najszerszej kwerendy źródłowej w kraju i zagranicą” (s. 16).

Praca habilitacyjna dra Kazimierza Borkowskiego nie mogłaby przybrać obecnej wysokiej jakości merytorycznej bez fachowej i bogatej literatury naukowej, do której odwoływał się Autor. Można zatem przyjąć, iż niezależnie od bogactwa piśmiennictwa poświęconego miejscu Polski w polityce zagranicznej Ukrainy, recenzowana rozprawa przede wszystkim pogłębia wiedzę na ten temat, nadaje jej nowego spojrzenia przede wszystkim ze względu na sposób prezentacji materiału, jego wysoką jakość merytoryczną, wartościowo poznawczy charakter lecz także funkcje, jakie spełni w dyskursie o problemach generowanych w przestrzeni polityki zagranicznej Polski i Ukrainy.

W pracy naukowej, a do takich należy praca habilitacyjna mająca, jak wynika z zapisów Ustawy o stopniach i tytule naukowym, wnieść wkład w rozwój nauki ważnymi składowymi jest czytelna hipoteza oraz problemy badawcze. Te dwa elementy są wyartykułowane w rozprawie, ale Habilitant powinien je bardziej wyeksponować. Z analizy poszczególnych rozdziałów pracy można wnioskować, że Habilitant skutecznie weryfikuje przyjętą hipotezę, jak też stara się odpowiadać na pytania badawcze. Z analizy materiałów źródłowych oraz bardzo bogatych zbiorów opracowań monograficznych, piśmiennictwa naukowego i piśmiennictwa politycznego wyznaczono cel badań politologicznych, odpowiadający zakresowi funkcji poznawczych, czyli: rozpoznawaniu, analizowaniu i interpretowaniu zjawisk i ich uwarunkowań, jak również poszukiwaniu zależności empirycznych pomiędzy indeksami stałych i zmiennych determinantów tych zjawisk. Celem poznania naukowego było także uzyskanie efektu prognostycznego wraz z zaznaczonym kontekstem: do czego zmierza, co pragnie osiągnąć swym działaniem – czyli jak w praktyce zmierza dokonać selekcji pytań badawczych. W tym ostatnim przypadku Habilitant nie wykazał się należycie a jego wnioski miały bardzo ogólny charakter.

Wybór obszaru i przedmiotu badań uważam za bardzo ważny i interesujący. Problematyka będąca przedmiotem recenzowanej książki nie była dotąd w Polsce tak szczegółowo badana i analizowana. Autor podjął niezwykle ważny z punktu widzenia nauki i praktyki politycznej problem. Obejmuje on głównie rolę i znaczenie Polski w polityce Ukrainy, ale również w kreowaniu polityki zagranicznej państwa ukraińskiego. Wypełnia on

lukę, jaka istnieje w polskiej literaturze przedmiotu, ale pokazuje też jak ważny jest to problem badawczy, zarówno dla nauki, jak i praktyki politycznej, jak w sposób interesujący i nowatorski przybliża wiedzę o nim, sygnalizując jednocześnie o nowych polach do zagospodarowania przez politologów i internacjologów.

Ważnym metodologicznie komponentem rozprawy naukowej są czytelnie sformułowane problemy badawcze. One bowiem ułatwiają proces poznawczy, czynią go klarownym, ułatwiają wyjaśnienie i zrozumienie badanych zjawisk, procesów, decyzji i ich skutków. We Wstępie do recenzowanej rozprawy habilitacyjnej zostało wyartykułowanych bardzo klarownie sześć problemów badawczych, oraz główna hipoteza badawcza, która stanowiła konstatację, że *proces realizacji polityki zagranicznej Ukrainy dokonywał się w złożonych warunkach, na które składały się uwarunkowania historyczne, polityczne, gospodarcze, społeczne, cywilizacyjne czy ideologiczne oraz fakt „zawieszenia” Ukrainy między nawiązaniem bliższych relacji z Unią Europejską a pozostawaniem w strefie wpływów Federacji Rosyjskiej*. Szkoda tylko, że habilitant nie postawił hipotez pomocniczych, które nadałyby części metodologicznej pracy bardziej wyrazisty obraz analizowanych problemów badawczych. Bardzo przydatnym byłaby sytuacja, gdyby hipotezy pomocnicze były powiązane z poszczególnymi rozdziałami pracy.

Rozprawa została podzielona na pięć rozdziałów. Ponadto zawiera: Wstęp, Zakończenie i Bibliografię. Niezrozumiałe jest dlaczego Habilitant w spisie treści swojej książki zamieścił tylko nazwy rozdziałów a pominął podrozdziały, które znajdują się przecież w książce. Jest to znaczący błąd, ponieważ sprawia wrażenie, że książka jest zbiorem różnych opracowań dotyczących kwestii Ukrainy. Tak nie jest i dopiero dokładna analiza treści poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów przekonuje, że całość jest bardzo logicznie połączona. Praca zawiera ponadto Wykaz skrótów, i Aneks. Habilitant nie podał także okresu badań, ale z analizy treści problemów badawczych można się domyśleć, że chodzi o okres 1991-2012. Łączna praca liczy 293 stron, z czego 253 stron to autorski tekst Habilitanta. Całość pozostaje w ścisłym związku z główną tezą i celem, jaki postawił sobie Habilitant przystępując do pisania. Badanie miejsca Polski w polityce zagranicznej Ukrainy wymagało zastosowania różnych metod badawczych, jak: analiza systemowa, analiza porównawcza, analiza empiryczna, analiza instytucjonalna, analiza historyczna. Metody te pozwoliły na prezentację poszczególnych problemów badawczych, ukazały złożoność i odmienną Ukrainę od Polski czy nawet całej Unii Europejskiej, ale przede wszystkim pozwoliły ukazać procesy wewnętrzne kształtujące politykę zagraniczną Ukrainy, jak i problemy w dwustronnych stosunkach Polski i Ukrainy. Szkoda, że Habilitant, co czyni się zazwyczaj w pracach naukowych, nie odniósł się bardziej szczegółowo do metod badawczych. Dowodzi to o Jego niedoskonałości w tym zakresie.

W przypadku analizy i badań dotyczących miejsca Polski w polityce zagranicznej Ukrainy zasadne jest spojrzenie na paradygmat neorealistyczny. Określa on najważniejsze cele polityki zagranicznej państwa, zwłaszcza skuteczności działań decydentów, a ściślej gwarancje skuteczności państwa. Poprzez podejście neorealistyczne Habilitant mógł badać

różnego rodzaju interakcje polityczne, gospodarcze i wojskowe zachodzące między Polską a Ukrainą a kształtujące się w środowisku międzynarodowym.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Metodologiczne aspekty geopolitycznego położenia Polski i Ukrainy a interesy narodowe tych państw” Autor wprowadza terminologię z zakresu interesy narodowe i interesy państwowego. W podrozdziale 1.1. „Ukraiński interes narodowy i interes państwowy” Habilitant przywołuje kilka poglądów na ten temat, ale i sam podejmuje z nimi polemikę. Słusznie podkreśla też, że „odradzająca się Ukraina nie miała u progu suwerenności odpowiedniej własnej klasy politycznej, korpusu dyplomatycznego, wymaganej ilości Ukraińców – specjalistów wojskowych, mediów oraz ośrodków naukowych. Wszyscy członkowie wymienionych grup i struktur organizacyjnych wykształcenie i doświadczenie zdobywali w uczelniach radzieckich i komórkach organizacyjnych funkcjonujących na modelu radzieckim”. W konsekwencji Ukraina miała i ma problemy z określaniem swojej tożsamości narodowej i państwowej, co kształtuje aktualnie jeszcze nieudolny proces przebudowy państwa. Z kolei w następnym podrozdziale 1.2. „Polskie widzenie interesu narodowego i interesu państwowego”- Habilitant bardzo ciekawie odnosi się do tego zagadnienia na gruncie socjologii, politologii źródeł ludzkiej aktywności odwołując się do prac : Juliana Hochfelda, *Marksizm a socjologia stosunków politycznych*, Warszawa 1982; Włodzimierza Wesołowskiego, *Klasy, warstwy i władza*, Warszawa 1982; Ryszarda Herbuta, *Interes jako kategoria politologiczna*, [w:] *Studia z teorii polityki*, A.W. Jabłoński, L. Sobolewski (red.), Wrocław 1996 czy pracy Marka Chmaja, Marka Żmigrodzkiego, *Wprowadzenie do teorii polityki*, Lublin 1999. Słusznie zauważa, że na gruncie konstruowania polityki zagranicznej państwa, artykulacja interesów odbywa się z uwzględnieniem geopolitycznego, społeczno-ekonomicznego i kulturowego położenia podmiotu interesu(s.63).

Przedmiotem analizy drugiego rozdziału pracy są kierunki polityki zagranicznej Ukrainy. Autor odnosi się do historii Ukrainy, wskazując uwarunkowania geopolityczne i historyczne, które kształtowały rozwój państwa. Niestety analiza tego rozdziału ma charakter opisowy. Habilitant bardzo ciekawie i solidnie analizuje problemy historyczne i współczesne, które wpływają na politykę zagraniczną Ukrainy, ale nie usiłuje nawet dokonać podziałów głównych kierunków polityki zagranicznej państwa. A przecież Ukraina jest państwem, na terytorium którego łączą się i wzajemnie przenikają trzy światy: Europa Wschodnia, Eurazja oraz obszar czarnomorski. Należy także pamiętać, że jest to państwo lądowe – posiada wprawdzie dostęp do Morza Czarnego, ale jest ono zamkniętym akwenem morskim. W dziedzictwie ukraińskiej myśli politycznej sprzymierzanie się z jednym z sąsiadów przy jednoczesnym zachowaniu pełnej niezależności państwowej praktycznie nie występuje. Warto byłoby ten wątek rozwinąć. Nie może więc dziwić, że priorytetowe traktowanie danego partnera w polityce zagranicznej – co pociągałoby za sobą określoną opcję geopolityczną – ma na Ukrainie nieco inny sens niż na zachodzie Europy, kojarzone jest raczej z dobieraniem sojuszników spośród państw oddalonych od Ukrainy.

Założenia geopolityczne w warunkach polityki ukraińskiej wskazują kierunki integracji z Europą Wschodnią i Zachodnią, oraz na Konstantynopol (Istambuł) jako formą integracji z

państwami Morza Czarnego, oraz kierunek na Moskwę. W pierwszych latach niepodległości Ukrainy (1991–1992) wypracowywano cztery koncepcje geopolityczne: tak zwaną doktrynę Dmytro Pawłyckiego, koncepcje „zrównoważonych interesów”, euroatlantycką i euroazjatycką. Ostatecznie żadna opcja nie zyskała powszechnej akceptacji wśród elit politycznych, a Ukraina znalazła się w zawieszeniu między Zachodem a Rosją¹. Należałoby w tym wypadku odnieść się do tych podstawowych kwestii, które przecież w znaczący sposób ukształtowały główne kierunki aktualnej polityki zagranicznej Ukrainy.

W rozdziale tym należało również wspomnieć o dylematach polityki zagranicznej Ukrainy, jak: 1) stosunki z Rosją i WNP; 2) stosunki z Unią Europejską i z USA; 3) stosunki z państwami Europy Środkowej i basenu Morza Czarnego. To oczywiście historia, ale mająca wpływ na uwarunkowania aktualnej polityki zagranicznej Ukrainy. Należałoby także odnieść się do perspektyw polityki zagranicznej państwa. W pracy habilitacyjnej bardzo istotne są funkcje nauki o stosunkach międzynarodowych, które należałoby przestrzegać. Jest opis, analiza a nie ma prognozy rozwoju wydarzeń. Dobrze byłoby dokonać także próby analizy prakseologicznej. Habilitant co prawda usiłuje w rozdziale odpowiedzieć na dwa pytania: jak należy interpretować pragmatyczny sens „strategicznego” partnerstwa w relacjach międzypaństwowych oraz jak ewoluowały główne kierunki polityki zagranicznej Ukrainy w latach 1990–2012, ale należało na początku rozdziału wymienić te główne kierunki i później je analizować. Jaki jest sens, aby w rozdziale nt. Kierunki polityki zagranicznej Ukrainy przywoływać takie fakty jak: „w Austrii niepodległościowe aspiracje Ukraińców zaczęły się kształtować w okresie Wiosny Ludów. Coraz częściej dochodziło do ludowych wystąpień, chłopci odmawiali wykonywania pańszczyzny i domagali się przyznania im statusu chłopów państwowych”. Cały rozdział jest zbyt historyczny a zbyt mało politologiczny.

Przedmiotem rozdziału trzeciego jest *Polska na drodze Ukrainy do Unii Europejskiej*, w której ukazano drogę Ukrainy do Unii Europejskiej. Habilitant podkreślając rolę Polski w europejskiej polityce zagranicznej Ukrainy wskazuje, że Ukraina od najdawniejszych czasów utrzymywała z Polską ożywione stosunki będące efektem pokrewieństwa kulturowego, językowego, historycznego oraz bliskości geograficznej (s.144). Polska polityka wschodnia, to przede wszystkim wspomaganie suwerenności Ukrainy oraz pomoc w jej europeizacji. Habilitant słusznie podkreśla, że integracja Ukrainy z Unią Europejską, to jedno z najważniejszych i najtrudniejszych wyzwań XXI wieku. Inicjatywa Polski i Szwecji odnośnie powołania Partnerstwa Wschodniego miała przyspieszyć proces europeizacji Ukrainy. Tak się jednak nie stało. Proces europeizacji to niezwykle trudny proces przebudowy państwa. Warto odnieść się w tym miejscu to Roberta Ladrecha, który uważa, że „do stopniowego procesu reorientacji kierunku i kształtu polityki krajowej dochodzi się w taki sposób, że polityczna i gospodarcza dynamika UE staje się częścią organizacyjnej logiki krajowej polityki i krajowego procesu decyzyjnego” (P.R. Graziano, *Europeanization and Domestic Policy Change*, London – New York 2013, s.7.)

¹ Zob.: S. F. Larrabee, *Ukraine's Balancing Act*, „Survival” 1996, nr 2, s. 143–165.

W kolejnym czwartym rozdziale pracy analizie poddano *Polska i Ukraina w relacjach transatlantyckich*. Ukazano w nim związki Polski i Ukrainy w NATO oraz współuczestnictwo Ukrainy w instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego. Warto zauważyć, że w proces integracji Ukrainy z NATO szczególnie była zainteresowana Polska, która widziała w tym także własny narodowy interes. Przynależność Ukrainy do NATO oznaczałaby przede wszystkim przesunięcie strefy bezpieczeństwa na wschód. Dlatego Polska od samego początku, uzyskania przez Ukrainę niepodległości, była zainteresowana w popieraniu euroatlantyckiej drogi wyborów Ukrainy. Habilitant bardzo dokładnie opisuje związki Polski i Ukrainy z NATO. Jednak na zakończenie rozdziału pisze, że „trudno jednoznacznie zinterpretować zamiary Ukrainy odnośnie wejście do NATO” Myślę, że zamiary Ukrainy są jednoznaczne w tym zakresie. Po zakończeniu „pomarańczowej rewolucji” skorygowano Doktrynę Wojskową Ukrainy z 15 czerwca 2004 roku, przywracając w niej zapis o planowanej integracji Ukrainy z NATO i UE. Z kolei w lipcu 2010 roku Ukraina rezygnuje z ubiegania się o członkostwo w NATO i powraca do polityki pozablokowalności. Ostatecznie Prezydent Petro Poroszenko zatwierdził rozporządzeniem decyzję Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy z 6 maja 2015 r. „O strategii bezpieczeństwa narodowego Ukrainy”. Do jej głównych celów należą dążenie do integracji Ukrainy z Unią Europejską oraz tworzenie warunków dla przystąpienia do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Przedmiotem kolejnego - piątego rozdziału pracy są *problemy w dwustronnych stosunkach Polski i Ukrainy*. Bardzo wnikliwie Habilitant ukazał wzajemne postrzeganie obu narodów, problemy i konflikty między nimi. Dokonano także bardzo interesującej analizy ewolucji stosunków polsko-ukraińskich na przestrzeni ostatnich lat. Habilitant słusznie podkreśla, „że wzajemne stosunki pomiędzy Ukrainą a Polską, to nie tylko kwestie polityczne i gospodarcze, ale również relacje zwykłych obywateli, mieszkańców obu krajów, którzy mają okazję spotykać się w czasie podróży a wiedzę czerpią o swoich sąsiadach z mediów”. Przytoczone badania CBOŚ z 2009 roku dają pełny obraz wzajemnych stosunków pomiędzy Polską a Ukrainą.

Mankamentem analizowanych artykułów, jak i pracy habilitacyjnej jest mało widoczna funkcja prognostyczna i prakseologiczna, które w znaczący sposób przyczyniłyby się do istotnego wkładu w rozwój nauki. Habilitant dokonuje wprawdzie opisu, analizę, ale zbyt mało pisze o przyszłości Ukrainy. Jest to jednak mało znaczący problem, który w niczym nie umniejsza całości dorobku naukowego i publicystycznego Habilitanta.

Wartością wymienionych publikacji jest uporządkowana kwerenda bibliograficzna, cytowanie liczącego się krajowego naukowego dorobku piśmienniczego w dziedzinie konceptualizacji miejsca Polski w polityce zagranicznej Ukrainy oraz wyróżnienie przedmiotowej bibliografii ukraińskiej i anglojęzycznej. Konkludując, należy stwierdzić, że dr K. Borkowski jako badacz jest ukształtowanym politologiem, o znaczących umiejętnościach naukowych, zarówno analitycznych i syntetycznych, zdolnym do samodzielnej pracy oraz organizacji badań politologicznych, a także opieki merytorycznej nad

młodsza kadra naukowo-dydaktyczną. Konstatacja ta ma uzasadnienie wobec całokształtu zaprezentowanego dorobku naukowego i ról aplikacyjnych.

3. Wnioski końcowe

A. Podjęcie przez dr Kazimierza Borkowskiego obszernego i wielowątkowego zagadnienia, jakim jest miejsce Polski w polityce zagranicznej Ukrainy uważam za przedsięwzięcie ambitne i trudne do realizacji. Zostało ono zaprezentowane w stopniu zadawalającym. Pomimo uwag i zastrzeżeń (wskazanych w tekście recenzji) jest to opracowanie mieszczące się w standardzie prac habilitacyjnych. Rozważania cechuje na ogół „klarowność” wyводу oraz dobra znajomość prezentowanego problemu badawczego. Całość oparta jest na bogatej bazie źródłowej.

B. Dorobek naukowy Habilitanta jest w zasadzie monotematyczny, w znacznej części mieści się jednak w ramach nauki o polityce. W jego obrębie można wyróżnić dwa główne pola badawcze. Są to: Ukraina i jej zewnętrzne uwarunkowania oraz rola organizacji międzynarodowych w kształtowaniu bezpieczeństwa europejskiego. Przedłożony dorobek ma prawie wyłącznie wymiar krajowy (tylko 2 teksty opublikowano w języku obcym, a tylko dwa zostały wydane zagranicą - ale w języku polskim i ukraińskim).

C. Dr Kazimierz Borkowski posiada odpowiednie doświadczenie naukowe oraz dydaktyczne i organizacyjne. Dotyczy ono różnych aspektów oraz jest umocowane w zróżnicowanym dorobku naukowo-dydaktycznym i organizacyjnym.

Konkludując, stwierdzam że dorobek naukowy, w tym monografia „Miejsce Polski w polityce zagranicznej Ukrainy”, podobnie jak osiągnięcia dydaktyczne i popularyzatorskie doktora Kazimierza Borkowskiego spełniają wymagania stawiane przez ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnoszę zatem do Wysokiej Rady Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa o dopuszczenie dra Kazimierza Borkowskiego do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

